

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРУКТУРИ СВІТОВИХ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Визначено основні групи факторів розвитку фінансової глобалізації, проаналізовано глобалізаційні умови розвитку фінансової системи України. Обґрунтовано роль фінансових потоків у формуванні національної фінансової системи в умовах глобалізаційних процесів, фактори глобалізації фінансових потоків.

Ключові слова: *фінансова глобалізація, фінансові потоки, глобалізація фінансових потоків, глобальні фінанси, фінансова система України.*

Сьогодні спостерігаємо прискорення глобалізаційних процесів як нову тенденцію розвитку світової економіки, особливо це стосується фінансового сектору, де суттєво інтенсифікується інтеграція фінансових ринків. Глобальні грошові потоки стали визначальним фактором розвитку міжнародних економічних відносин. В цьому сенсі важливим, на нашу думку, є визначення ролі держави в умовах фінансової глобалізації у підсиленні позитивних ефектів від фінансових потоків для розвитку вітчизняної економіки.

Зростання національної економіки забезпечується в значній мірі завдяки оптимізації всіх сфер економічного життя держави в процесі інтеграції в світовий економічний простір. Причому ключовим елементом економічної системи виступають саме фінансові потоки, які обумовлюють координацію потоків економічних ресурсів держави в цілому, що характеризують її роль в глобалізаційних процесах. В цьому і полягає *актуальність даної теми.*

Питанням фінансової глобалізації, особливостям формування фінансової системи в сучасних умовах присвятили свої роботи вітчизняні та зарубіжні фахівці, науковці і практики, зокрема В. Захожай, Г. Калач, Т. Левіт, В. Лукашевич, Д. Лук'яненко, М. Обстфелд, Н. Стукало, А. Тейлор та ін. Рух та формування фінансових потоків, вплив глобалізаційних процесів на міжнародне фінансове середовище досліджували такі науковці і, як Е. Балацький, І. Бланк, Г. Ковальчук, Л. Лігоненко, А. Мазаракі, О. Павленко, Н. Резнікова, М. Савлук, Н. Ушакова та ін.

Метою даного дослідження є визначення ролі фінансових потоків у формуванні національної фінансової системи в умовах глобалізаційних процесів, визначення факторів глобалізації фінансових потоків, механізмів регулювання світового фінансового ринку.

Предметом дослідження виступають фінансові потоки вітчизняної економіки в умовах фінансової глобалізації, їх формування та вплив на світовий фінансовий ринок.

Термін «глобалізація» уперше введено в науковий обіг Т. Левітом у 1983 році. Він визначав глобалізацію як феномен злиття ринків окремих продуктів, що виробляються ТНК (транснаціональними корпораціями). І хоча глобалізація є новітньою тенденцією у суспільному житті, дехто з фахівців вважає, що наприкінці ХХ століття розпочалася друга ера глобалізації, якій передувала еволюція глобальної економіки у ХІХ столітті, котра зазнала краху у 1914 році [2].

На сьогодні немає єдиної відповіді на запитання, що являє собою глобалізація. Цей процес досліджується різними науками та науковими школами, кожна з яких пропонує своє визначення терміна «глобалізація». Відповідно до комплексного підходу глобалізація – це комплексне геополітичне, геокультурне явище, що має потужний ефект для усіх сторін життєдіяльності суспільства. Глобалізація - це об'єктивний соціальний

процес, змістом якого є дедалі більший взаємозв'язок та взаємозалежність національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур, а також взаємодія людини та довкілля. В основі глобалізації лежить розвиток світових ринків товарів, послуг, праці та капіталу [8].

Журнал «Foreign Policy» щорічно публікує глобальний індекс міст (Global Cities Index), який відображає розвиток політичної, економічної, персональної та технологічної глобалізації міст світу. При його розрахунку враховуються показники економічної інтеграції, персональних контактів, технологізації, а також показники участі у міжнародній політиці. Згідно з даними за 2010 рік до першої десятки найбільш глобалізованих міст світу відносять п'ять міст Сходу (Гонконг, Сінгапур, Токіо, Сеул, Сідней), три американських міста (Нью-Йорк, Лос-Анджелес, Чикаго) та два європейські (Лондон, Париж). Спостерігаємо стрімкий розвиток глобалізаційних процесів на Сході, що характеризується значним припливом сюди грошових потоків, розширенням мегаполісів, формуванням фінансових ринків [3].

Глобальні фінанси поступово відриваються від відтворювальних циклів у світовій економіці: тобто спостерігається зростання фінансових ринків, що прогресує, ринків, які перестали виконувати лише роль обслуги реального сектору економіки та набули самостійного значення (спекулятивні та хеджінгові операції) [4]. Тільки 10% валютних операцій обслуговують зовнішню торгівлю, а 90% є суто спекулятивними. Гроші перетворилися на товар та виконують функцію обслуговування віртуальної економіки, валютні спекулятивні операції є одними з найвигідніших ринкових операцій.

Сучасний розвиток глобалізаційних процесів перебуває під впливом численних факторів як суто економічного, так і політичного та психологічного

характеру, які роблять непередбачуваними наслідки фінансової глобалізації для національних фінансових систем [12]. Серед основних факторів розвитку глобалізації слід назвати скорочення трансакційних витрат при укладанні угод на глобальному фінансовому ринку, концентрацію ресурсів для розв'язання глобальних проблем, дедалі більший вплив екзогенних факторів на національні господарства внаслідок їхньої економічної відкритості, посилення впливу лібералізації фінансових ринків на динаміку світового енергетичного та інших товарних ринків.

Фактори глобалізації фінансових потоків

В економічній теорії і практиці факторам глобалізації фінансових потоків приділяється досить значна увага. В якості рушійних сил глобалізації виділяються такі фактори:

- поглиблення міжнародного поділу праці на базі зростаючої диференціації високотехнологічних кінцевих продуктів;
- розвиток міжнародної транспортної інфраструктури;
- інформаційна революція на базі мікроелектроніки;
- транснаціоналізація економіки;
- прискорення міжнародного руху товарів і послуг, міграція робочої сили, транскордонний потік капіталів, [4].

Необхідно відмітити, що в основі процесу глобалізації фінансових ринків лежать такі фактори, як досягнення технічного прогресу, розвиток мереж телекомунікації, ріст міжнародних потоків капіталу, зменшення впливу держави на функціонування фінансових ринків та проведення фінансових операцій, зміна інвестиційних можливостей.

Останніми роками спостерігається активізація спроб спільного регулювання світового фінансового ринку на основі розробки загальних правових норм, в рамках яких можна було би контролювати діяльність фінансових структур.

Таким чином, у фінансовій сфері глобалізація проявилася у наступних аспектах:

- виникнення світової фінансової мережі, що з'єднує провідні фінансові центри різних країн: Нью-Йорк, Лондон (провідний центр євровалюти), Токіо (міжнародний ринок цінних облігацій), Цюрих (ринок іноземних облігацій);
- глобальна присутність міжнародних фінансових інститутів;
- міжнародна фінансова інтеграція;
- швидкий розвиток фінансових інновацій (створення нових фінансових інструментів та технологій), [4].

Рух фінансових потоків дуже актуальний з точки зору як загальної глобалізації, так і фінансової глобалізації зокрема. Саме від інтеграції фінансових потоків залежить можливість інтеграції національних економік окремих країн. Враховуючи ж неоднорідність розвитку національних економік, у тому числі і їх фінансових систем, фінансова інтеграція є важливою складовою підвищення зрілості національних економік окремих країн і служить основою для їх поступової гармонізації і уніфікації.

Для нинішньої фінансової глобалізації характерний рух фінансових ресурсів за межами державних кордонів, тобто вона регулює сукупність відносин, пов'язаних з формуванням, акумулюванням і використанням ресурсів у міжнародному масштабі.

За останні два сторіччя капітал постійно переміщався туди, де він був потрібним, і тим самим впливав на економічний розвиток. Наприклад, в останній чверті XIX ст. британський капітал у розмірі, який перевищував 5% вітчизняного ВВП, щорічно надходив у США, Канаду, Австралію і Аргентину. Франція і Німеччина також експортували капітал, хоча і в менших, ніж Англія, обсягах. Ці потоки становили значну частину інвестицій в країни-імпортери капіталу [11].

Особливого значення набуває питання інтеграції світових фінансових потоків в економіку України. Це

пов'язано як з необхідністю загальної інтеграції економіки України в сучасні світогосподарські відносини, так і з визначенням адекватного місця економічної системи України у світі. Крім цього, рух світових фінансових ресурсів в економіку України пов'язаний з розумінням суті і основних напрямів фінансової стабілізації, відміченої в Україні.

З одного боку, це пов'язано з тим, що на попередніх етапах у колишніх соціалістичних країнах сформувалися серйозні фінансові диспропорції, з іншого – фінансова нестабільність посилювалася внаслідок розпаду раніше єдиного економічного комплексу СРСР і господарських зв'язків між країнами РЕВ, формування власних економічних і політичних систем у нових незалежних державах. Ця специфіка пояснює особливості не тільки макроекономічної ситуації в країні і спрямування в неї фінансових потоків, а і можливості виникнення валютних криз.

Сучасна ситуація в країнах Центральної і Східної Європи дозволяє стверджувати, що певні успіхи в напрямі стимулювання надходження фінансових потоків в країни регіону. Така досить енергійна економічна активність у Східній Європі і СНД насамперед пояснюється переходом із зовнішніх на внутрішні джерела зростання. Активність внутрішнього попиту була одним із головних чинників, які перешкоджали подальшому уповільненню зростання виробництва. Однак подібна модель зростання має для економік країн східної Європи і СНД як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, стійкість внутрішнього попиту служить знаком довіри до майбутніх перспектив економіки цих країн як з боку споживачів, так і інвесторів. Вона демонструє значний прогрес, досягнутий деякими з цих країн у своїх ринкових реформах, про що свідчить пропозиція східноєвропейським країнам вступити в Європейський Союз у 2004 році. Однак і в деяких країнах СНД кілька років високого зростання викликали збільшення прибутків і рівня добробуту населення,

який, у свою чергу, посилював внутрішню підтримку економічної активності [11].

При аналізі динаміки деяких показників розвитку зовнішнього сектору економіки України, можна зробити висновок про місце і роль вітчизняної економіки в процесі інтеграції в світову економічну систему (див. Табл. 1).

Згідно з даними платіжного балансу України [9] у серпні відбулось зростання дефіциту поточного рахунку до максимального значення в цьому році (563 млн. дол. США), що було спричинено високими обсягами імпорту енергоносіїв, зниженням експорту чорних металів, ефектами посилення РЕОК гривні в попередні місяці. У результаті відбувся злам тенденції поліпшення стану поточного рахунку: кумулятивний дефіцит за останні 12 місяців у серпні зріс до 1,1 млрд. дол. США порівняно з 0,7 млрд. дол. США в липні.

Таблиця 1
Динаміка деяких показників розвитку зовнішнього сектору економіки України (млн. грн.)

Показники	2009 р.	2010 р.	
		I півріччя	січень-серпень
Рахунок поточних операцій	- 1 732	224	- 562
Експорт товарів та послуг	54 253	30 608	42 385
Імпорт товарів та послуг	- 56 206	- 30 804	- 43 569
Баланс товарів та послуг	- 1953	- 196	- 1 184
Доходи (сальдо)	- 2 440	- 958	- 1 279
Поточні трансферти (сальдо)	2661	1 378	1 901
Рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій	- 11 994	4 203	5 762
Рахунок операцій з капіталом	595	5	176

Продовження табл. 1

Фінансовий рахунок	- 12 589	4 198	5 586
Прямі інвестиції (сальдо)	4 654	2 136	3 073
Портфельні інвестиції (сальдо)	99	- 37	60
Кредити та облігації (сальдо)	- 9 128	1 136	1 040
Поточний рахунок у % ВВП	- 1,5	0,4	32,7
Темпи зростання експорту товарів та послуг	- 36,6	28,9	27,7
Темпи зростання імпорту товарів та послуг	- 43,8	24,7	26,2

Однак дефіцит поточного рахунку в серпні все ще повністю покривався притоком за капітальним і фінансовим рахунком (593 млн. дол. США), що був сформований переважно за рахунок достатньо високих для цього року надходжень за прямими іноземними інвестиціями (654 млн. дол. США). Скорочення профіциту порівняно з попередніми місяцями було зумовлено чистим погашенням приватним сектором своїх зовнішніх зобов'язань та зростанням обсягів приросту готівкової валюти поза банками. Але порівняно з попереднім роком стан капітального та фінансового рахунку залишається значно кращим: за січень-серпень профіцит зріс до 5,8 млрд. дол. США (у відповідному періоді 2009 року дефіцит становив 9,7 млрд. дол. США), а профіцит за останні 12 місяців сягнув 3,4 млрд. дол. США, [5].

У результаті в серпні зведений платіжний баланс був майже врівноважений (профіцит - 30 млн. дол. США), а кумулятивне сальдо за останні 12 місяців вперше з 2008 року стало додатнім – 2,3 млрд. дол. США.

Отримання кредитного траншу від МВФ (1,9 млрд. дол. США) дозволило продовжити процес відновлення рівня міжнародних резервів (до 32,7 млрд. дол. США станом на 1.09.2010 року).

У серпні, третій місяць поспіль, погіршується стан рахунку поточних операцій, що був сформований з дефіцитом у розмірі 563 млн. дол. США.

Така динаміка навіть в умовах традиційного для літа поліпшення балансу торгівлі послугами спричинена суттєвим зростанням дефіциту торгівлі товарами. Факторами погіршення товарного балансу виступали певне уповільнення світової економіки на фоні проблем у державних фінансах у розвинутих країнах і матеріалізація ефектів укріплення реального курсу гривні (з початку року РЕОК гривні зріс на 7,4% насамперед через посилення номінального обмінного курсу гривні відносно євро та інших валют, що девальювали відносно долара США). Додатковим чинником у серпні стали високі обсяги імпорту енергоносіїв. За січень-серпень 2010 року поточний рахунок був сформований з дефіцитом (562 млн. дол. США), що, однак, нижче, ніж у відповідному періоді минулого року – 1,1 млрд. дол. США.

Експорт товарів у серпні майже не змінився порівняно з попереднім місяцем та становив 4,3 млрд. дол. США. При цьому сезонно згладжені показники експорту за місяць у липні-серпні були нижчими, ніж у першій половині року. Найбільше скоротились у серпні обсяги експорту металургійної продукції та машинобудівної продукції (на 9,0% і 11,6% відповідно порівняно з липнем). Зниження вартісних обсягів експорту металів стало результатом погіршення кон'юнктури на зовнішніх ринках, що спостерігалось у літні місяці і з лагом відображається на українському експорті.

Імпорт товарів у серпні збільшився порівняно з попереднім місяцем на 4,8% та становив 5,4 млрд. дол. США. Сезонно згладжений імпорт зріс ще більше – на 7,6%. Найбільші темпи зростання демонструє група мінеральних продуктів, що пов'язано переважно зі зростанням фізичних обсягів поставок нафти (у 1,5 раза).

Відзначимо також зростання сезонно згладженого неенергетичного імпорту в серпні на 6,9%, що дозволило цьому показнику досягти максимального значення в цьому році. Така активізація неенергетичного імпорту пов'язана з поступовим відновленням внутрішнього попиту, деяким поживленням кредитування та посиленням реального обмінного курсу гривні.

Протягом січня-серпня 2010 року імпорт товарів склав 35,9 млрд. дол. США, що на 33,7% більше, ніж в аналогічному періоді попереднього року.

Профіцит торгівлі послугами в серпні зріс до 497 млн. дол. США, що є найвищим місячним значенням за останні 3 роки. Така динаміка балансу послуг, як і в минулому місяці, пояснюється сезонним збільшенням надходжень за статтею «Подорожі». Високими залишаються обсяги надходжень за транзит природного газу: в серпні на 23,4% вище, ніж у серпні 2009 року, а в цілому за 8 місяців – в 2,1 раза вище, ніж за відповідний період минулого року. У січні-серпні 2010 року профіцит торгівлі послугами становив 2,7 млрд. дол. США порівняно з 1,4 млрд. дол. США у відповідному періоді минулого року.

Профіцит за рахунком операцій з капіталом і фінансових операцій зберігається п'ятий місяць поспіль. У серпні 2010 року він становив 593 млн. дол. США та був забезпечений в основному збільшенням надходжень прямих іноземних інвестицій. З початку року профіцит досяг 5,8 млрд. дол. США, у той час, як за 8 місяців 2009 року дефіцит становив 9,7 млрд. дол. США. Відповідно продовжується тенденція зростання кумулятивного за останні 12 місяців сальдо рахунку операцій з капіталом і фінансових операцій: у серпні профіцит збільшився до 3,4 млрд. дол. США порівняно з 0,3 млрд. дол. США в липні. Чисті надходження прямих іноземних інвестицій істотно збільшилися порівняно з попереднім місяцем та становили 654 млн. дол. США (порівняно з 283 млн. дол. США у липні). Основним реципієнтом ПІІ продовжує виступати реальний сектор. В цілому з початку року

чистий притік прямих іноземних інвестицій склав 3,1 млрд. дол. США (на 20,9% більше, ніж за аналогічний період 2009 року), з них до банківського сектору надійшло 24%. Сальдо за кредитами та облігаціями у серпні склалося від'ємним (332 млн. дол. США) завдяки чистим погашенням зовнішніх зобов'язань приватним сектором (rollover – 86% проти 105% у липні)[9].

Сучасний стан розвитку національної економіки України свідчить про її неінтегрованість у світову економіку протягом всього періоду незалежності. Це допомогло державі спокійно пережити світову фінансову кризу 1997-1998 років і події 11 вересня 2001 року. Враховуючи загальностратегічні орієнтири нашої держави з точки зору необхідності його інтеграції у світову економіку, доцільно визначити можливості здійснення орієнтування фінансових потоків безпосередньо в Україну.

Якщо вийти з економічних реалій, а також міри розвиненості фінансової інфраструктури і, особливо, фондового ринку України, найбільш реальною уявляється інтеграція фінансових потоків за рахунок залучення в Україну іноземних інвестицій.

Очевидно залучення в Україну фінансових потоків у вигляді іноземних інвестицій не виключає руху капіталу за рахунок розвитку кредитних відносин у банківському секторі, виходу акцій українських підприємств на світові фондові ринки, розміщення в Україні акцій іноземних корпорацій і т.п. У той же час особливості залучення в Україну фінансових потоків за рахунок іноземних інвестицій передбачають врахування цілої низки чинників. А це вимагає визначити основні етапи, які дозволяють не тільки з теоретичного, а й з практичного погляду стимулювати інтеграцію фінансових потоків.

Початок залучення світових фінансових потоків передбачає лібералізацію руху капіталу і відкриття секторів національної економіки іноземним інвесторам. У цьому напрямі залучення фінансових потоків обумовлює необхідність не тільки лібералізації руху іноземного

капіталу в країну, а й руху національного капіталу за межі держави[13].

Подальший розвиток залучення фінансових потоків передбачає необхідність для країни активно провести маркетинг і просування своєї території як місця знаходження транснаціональних корпорацій і місця надходження інвестиційних ресурсів. Ця політика пов'язана зі створенням національних агентств стимулювання інвестицій. У цьому контексті досить важливим є створення умов для безповоротності залучення фінансових потоків.

Більш зрілий етап залучення фінансових потоків пов'язаний з чітким визначенням пропозицій іноземним інвесторам на галузевому і секторальному рівні національної економіки, з маркетинговим просуванням цілих адміністративно-економічних регіонів і секторів. Основна мета цієї політики – гармонізувати вигоди місцезнаходження країни з потребами іноземного інвестора. Саме останній етап передбачає подальшу інтеграцію країни в міжнародні економічні відносини[11].

Висновки. Сьогодні національна економіка поступово інтегрується до міжнародних фінансових ринків, і все відчутніше стають наслідки глобалізаційних процесів для фінансової системи України. Позитивний чи негативний вектор змін від фінансової глобалізації буде залежити від рівня розвитку національної економіки та фінансової системи держави. Необхідна чітка система впливу держави на рух фінансових потоків у країні та приплив іноземного капіталу для стабільного розвитку країни в процесі інтеграції в світовий економічний простір. Україна не може уникнути втягнення в глобалізаційні процеси, тому саме фінансову політику держави потрібно формувати відповідно до факторів розвитку глобалізації, максимізуючи вигоди від даного процесу та мінімізуючи негативні наслідки.

Список використаних джерел

1. Макушкин А. Г. Фінансова глобалізація //Вільна думка 21 століття. – 2003 р.- № 10 – С. 30-43.
2. Taylor Alan M/ Policymakers in two eras of globalization faced the same 'trilemma' of difficult policy trade-offs// Finance and Development, March 2004.– P.28-31.
3. The 2010 Global Cities Index, a collaboration between Foreign Policy, management consulting firm A.T. Kearney, and The Chicago Council on Global Affairs. Режим доступу: http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/08/11/the_global_cities_index_2010
4. Балацький Є.О. Финансовые потоки в глобальном мире.Режим доступу: www.academy.sumy.ua/images/stories/docs/K_TPE/Balackii_4.pdf
5. Калач Г.М. Вплив фінансової глобалізації на фондовий ринок України //Фінанси України.-2009 р.- № 1. – С.115-121.
6. Кальченко Т. В. Глобальна економіка. Монографія. - К.: КНЕУ, 2006.Режим доступу: <http://www.vuzl.org/books/international-economics/78-kalchenko-global-economy?start=1>
7. Копитець Н.Г. Сучасні тенденції глобалізації фінансових ринків. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Oif_apk/2010_1/25_oput.pdf
8. Лукашевич В.М. Глобалістика. – Львів: Новий світ-2000.- 2004.- С. 13-
9. Платіжний баланс України за підсумками 2010. Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/publication/econom/Balans/State_2010_pr.pdf
10. Поважний А.З. Глобалізація національної економіки //Менеджер – 2006 р. - № 1. - С. 172.
11. Стукало Н.В. Глобалізація й розвиток фінансової системи України //Фінанси України.-2005 р.- № 5. – С. 29-35.
13. Трофимова Т. С. Фактори розвитку фінансової системи України в умовах глобалізації. Режим

доступу: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2008/Economics/30685.doc.htm

14. Фінанси (теоретичні основи): підручник / М. В. Грідчіна, В. Б. Захожай, Л. Л. Осіпчук та ін.; під кер-вом і за наук. ред. М. В. Грідчіної, В. Б. Захожая. — 2-ге вид., випр. і допов. — К.: МАУП, 2004. — 312 с.: іл. — Бібліогр.: с. 303. Режим доступу: <http://fingal.com.ua/content/view/1116/54/1/0/>

A. Vlad. Ttransformation of world financial flows to the economy of Ukraine in terms of the financial globalization.

The author shows the main group of factors in the development of financial globalization, analyzes the globalization condition for the development of Ukraine's financial system; and also provides arguments to the role of financial flows in the formation of the national financial system in conditions of globalization processes and globalization factors of financial flows'.

Keywords: *financial globalization, financial flows, financial flows' globalization, the global finance, the Ukraine's financial system.*

A. Влад. Трансформация структуры мировых финансовых потоков в экономику Украины в условиях финансовой глобализаии.

Определены основные группы факторов разви-тия финансовой глобализаии, проанализированы глобализаионные условия развития финансовой системы Украины. Обоснована роль финансовых потоков в формировании национальной финансовой системы в условиях глобализаионных процессов, факторы глобализаии финансовых потоков.

Ключевые слова: *финансовая глобализаии, финансовые потоки, глобализаии финансовых потоков, глобальные финансы, финансовая система Украины.*